

חיי שרה ז

(ב) פון דעם וואָס רש"י זאָגט דעם צווייטן טעם מיט אַ וא"ו החיבור — „ונקראת קטורה ע"ש שנאים מעשי כקטורת) ושקשרה פתחה כו" — און ניט „ד"א" (וכי"ב), איז מובן, אַז רש"י לערנט, אַז דאָס איז [ניט צוויי באַזונדערע פירושים (ווי אין מדרש)] פאַרוואָס „נקראת קטורה", נאָר צוויי טעמים אין איין פירוש: ד.ה. אַז דער נאָמען „קטורה" איז מרמז אויף די ביידע אָפטייטשן צוזאַמען: לשון קטורת („שנאים מעשי" כקטורת) און לשון קשירה („ושקשרה פתחה כו") —

דאָרף מען פאַרשטיין: פון וואָנעט נעמט רש"י, לפי פשוטו של מקרא, אַז מ'האָט איר גערופן „קטורה" צוליב צוויי טעמים (ניט ווי אין מדרש, אַז דאָס זיינען צוויי פירושים)¹⁰?

(ג) די קושיית המפרשים¹¹: אויפן פסוק¹² „ותלך ותתע' זאָגט רש"י „חזרה לגלגלי בית אבי" — היינט ווי זאָגט רש"י דאָ „שנאים מעשי" כקטורת¹³?

מדכתיב ויוסף משמע שהיתה לו כבר פעם אחרת (ועד"ז מפרש בוהר שם. רבינו בחי' לקמן פסוק ו) — אבל לכאורה ע"ד הפשט — הפירוש שלקח אשה אחרת מתאים יותר בלשון הכתוב, ויוסף אברהם ויקח אשה גר", וכמו: ותוסף ללדת (בראשית ד, ב) ובכ"מ. ועוד: לפירושו הו"ל לרש"י להעתיק בדבור המתחיל גם תיבת „ויוסף".

(8) תנחומא ובי"ר שם.
(9) ראה גם רע"ב כאן: ש"מ תרתי לשון קשירה ולשון קטורת.

(10) ובמשכיל לדוד כאן: נראה דצ"ל ד"א שקשרה כו. ובתוס' הדר זקנים: פ"ה .. עוד י"ל שקשרה כו.

(11) רבותינו בעה"ת (הדר זקנים), חוקוני, ריב"א, פענח רזא, טור הארוך, גר"א, כלי יקר ועוד. ולהעיר מב"ר שם: איר ברכי אע"ג דאת אמר ותלך ותתע במדבר גר.

(12) וירא כא, יד.

(13) במשכיל לדוד כאן כתב, שב' הפירושים

א. אין פסוקי „ויוסף אברהם ויקח אשה ושמה קטורה" איז רש"י מפרש: קטורה, זו הגר; ונקראת קטורה על שם שנאים מעשי" כקטורת³ ושקשרה פתחה' שלא נזדווגה לאדם מיום שפרשה מאברהם.

דאָרף מען פאַרשטיין:

(א) וואָס איז דער הכרח פון פשוטו של מקרא אַז „קטורה זו הגר"? ואדרבה: פון פשטות לשון הכתוב — „ויוסף אברהם ויקח אשה ושמה גר" — איז משמע, אַז „ויקח אשה" מיינט דאָ אַ נייע לקיחת אשה, בנוסף צו די פריערדיקע (ווי ער פרגט טאָקע אין מדרש' „והכתיב ויוסף")?

- (1) פרשתנו כה, א.
- (2) ב"ר פס"א, ד. תנחומא פרשתנו ה. תנחומא באב"ע ט. זהר פרשתנו קל"ג, ב. תיב"ע ותי' כאן.
- (3) תנחומא שם. פדריא פ"ל. ובב"ר שם: שמקטרת. מצות ומעשים טובים. וראה זהר שם.
- (4) ראה ב"ר ותנחומא שם.
- (5) כ"רבותי' בתנחומא ותנחומא באב"ע שם.
- ל"ש איוב רמז תתקד. וכ"פ בראב"ע, רד"ק ואברבנאל. וברש"ם וחזקוני: (ו) לפי הפשט אין זו הגר.
- (6) לכאורה א"ל שסומך על פירושו לפנ"ז (כד, סב). שהלך להביא הגר לאברהם אביו שישאנה, וא"כ מסתבר ש„ויקח אשה גר" היא (לא אשה אחרת, כ"א) אותה שזכרה לפנ"ז (ראה תנחומא ותנחומא באב"ע הנ"ל) —

אבל דוחק הוא, כי מדלא הביא רש"י שם, אותה שכתוב בה כו" (בכתנחומא ותנחומא באב"ע הנ"ל. או כבב"ר פ"ס, יד) משמע, דהרא"י לכל פרש"י זה — שאינו כלל בפשט — דיצחק הלך להביא הגר היא מ„ויוסף אברהם".

(7) ב"ר שם (והתיירוק שם „א"ל על פי הדבור נשאה") — ה"ז אינו ע"ד הפשט.

ברע"ב כאן כתב שההכרח דקטורה זו הגר הוא

(י) בכמה כתי' (ועוד): שקיטרה. נסמנו בב"ר

הוצאת תיאודור.

געוואָרן דער מצב פון „גרש“¹⁹ האמה
הזאת ואת בנה“²⁰, ווי רש"י טייטשט
דעם פסוק²¹ „את שני נערי“ —
„ישמעאל ואליעזר“ (און אין פשטות
האָט זיך הגר געפונען צוזאמען מיט
ישמעאל“²²).

אויף דעם זאגט רש"י „קטורה זו הגר
ונקראת קטורה כו“ — אַז אין הכי נמי
— דורך אַנרופן הגר מיטן נאָמען
„קטורה“ מיינט דער פסוק צו מרמז זיין,
אַז איצט זיינען שוין „נאים מעשי“
כקטורת, ווייל זי האָט טאַקע תשובה
געטאָן²³ אויף דעם וואָס „חזרה לגלולי
בית אבי“.

דערמיט איז מדויק וגם יומתק לשון
רש"י „קטורה זו הגר“ — ניט „היא
הגר“²⁴, ע"ד לשון הכתוב²⁵ „היא חברון“
(וכי"ב):

נשוא יצחק ש. ויתן לו את כל אשר לו, שטר מתנה
הראה להם (פרשתנו כד, לו ובפרש"י) — והרי
הטעם שאמרה שרה „גרש גוי“ הוא „כי לא ירש בן
האמה הזאת עם בני עם יצחק“ (ירא שם, י).

(19) וירא שם.
(20) והיתה בקירוב מקום לאברהם כפרש"י
לעיל כד, טב; קרוב לאותו באר כו אברהם כו שם
הי הבאר (וגם ישמעאל לא הי בבית אברהם ממש
— עיי' פרש"י סוף פרשתנו: עד שלא מת אברהם
ישכון — וזה הי מחילה גר אשורה).
(21) וירא כב, ג.
(22) להעיר מירא כא, כא: ותקח לו אמו אשה
גר.

(23) כבפרש"י דלעיל הערה 11. ובכלי יקר:
וכדי לפרטם זה קרא אברהם שמה קטורה כו.
(24) ע"ד לשון רש"י לקמן פסוק ו (וכי"ב לשון
התנחומא ותנחומא באבער דלעיל הערה 2) היא הגר
היא קטורה.
(25) פרשתנו כג, ב. וכי"ב לשון הכתוב בכל מקום

(*) ואף ש"כ שנה לפני העקידה חזר אברהם
לחברון (פרש"י וירא כא, לד, כב, יט) — הרי אין
הכרח שהי שם כל ימי חייו לאחר העקידה. ועוד:
גם חברון הוא בארץ הנגב (ראו שלח יג, כב. וראה
מדרש הגדול ומדרש שכל טוב פרשתנו כאן).

ב. דער ביאור אין דעם: דאָס וואָס
איז מכריח רש"י צו זאָגן „קטורה זו
הגר“ איז אַ קשיא (ניט אין דעם
פרטיות'דיקן פסוק, נאָר) אין דעם
כללות'דיקן סיפור פון אברהם והגר:

רש"י האָט פריער¹⁴ מפרש געווען אַז
„אברהם מגייר את האנשים ושרה
מגיירת הנשים“. היינט אויב אברהם
האָט געקענט משפיע זיין אויף מענטשן
פון דרויסן, האָט ער זיכער געהאַט אַ
השפעה אויף אנשי ביתו (אויך ישמעאל,
וואָס יצא לתרבות רעה)¹⁵, האָט ער
אַבער תשובה געטאָן נאָך בחי
אברהם¹⁶.

שטעלט זיך די שאלה: ווי קומט עס אַז
הגר „חזרה לגלולי בית אבי“ און
אברהם האָט ניט געוויקט אַז זי זאָל
תשובה טאָן?

[מ'קען ניט זאָגן אַז דאָס איז דערפאַר
וואָס הגר האָט זיך געפונען בריחוק
מקום פון אברהם'ן (ווי מ'האָט פריער¹⁷
געלערנט אַז אברהם האָט איר, מיט
ישמעאל'ן, אַוועקגעשיקט מביתו) — ווייל
ביי דער מעשה העקידה¹⁸ איז שוין בטל

ב„קטורה“ תלוי בפי, ותלך ותתע' [דלהפירוש
שנאים מעשי כקטורת א"פ לפרש שחזרה לגלולי
בית אבי, והוא „פרש קרא דותלך ותתע כפשוטו
טעות הדרך במדבר“, ע"ש] — אבל א"פ לפרש כן
ברש"י שהרי על הכתוב, ותלך ותתע' מבאי רק
הפירוש ש„חזרה לגלולי בית אבי“.

(14) לך יב, ה. וראה פרש"י וירא כא, לג. ועוד.
(15) פרש"י וירא כא, יא. שם, יד. וראה פרש"י
שם, טי.

(16) פרש"י לעיל — לך טו, טו. וראה פרש"י
וירא כב, א: ויא אחר דבריו של ישמעאל שהי
מתפאר כו: שם כב, ג (והבא לקמן בפנים) —
ומשמע מזה, שבעת מעשה העקדה כבר עשה
תשובה. ובפרש"י פרשתנו (לקמן פסוק ט): מכאן
עשה ישמעאל תשובה כו.

(17) וירא כא, יד.
(18) ומכ"ש לאחר (מעשה העקדה) פסירת שרה
שהיא אמרה לאברהם „גרש גוי“. ובפרט לאחר

[ובפרט אז דער פסוק, ויוסף אברהם גר" קומט באלד נאָכן פסוק²² "ויבאה יצחק האהלה שרה אמו גר" — וואָס סיי שרה און סיי רבקה זיינען געווען צנווען בתכלית³⁰].

דעריבער איז רש"י ממשך, ושקשרה פתחה כו" — אז אין דעם נאָמען "קטורה" איז אויך מרומז³¹ דאָס וואָס "לא נזדווגה לאדם מיום שפרשה מאברהם", און דעריבער איז זי ראוי אז אברהם זאל זי נעמען.

ד. ע"פ הנ"ל אז מיטן נאָמען "קטורה" איז דער פסוק מרמז אז הגר האָט (דורך אברהם'ס השפעה) תשובה געטאָן — קען מען מסביר זיין, ע"פ

ו.קטרת הסמים" ותיי כאו). וכ"ה בל"ש שם. ובזה שבהערה 2: אודווג כדה זמנא חדא ולבתר תריך לה כר ולבתר ויוסף כמלקדמין כר) — אם נזדווגה (נשאת) לאחר גמ איסור³² יש בדבר (מחזיר גרושתו שנשאת לאחר). אבל ע"ד הפשט לא הי' להגר דין (אשה' — ובמילא) גרושה, כי היתה שפחה (אמה) כדלקמן הערה 33.

ואאפ"ל שכונת רש"י שלא הי' בזה איסור ד.הכוונה יעשה גר" (וישלח לד, לא) — שהי' עדיין לא למדו הבן חמש למקרא. ועוד, דלפרש"י האיסור הוא רק אם הפקירה עצמה, כמשנ"ת בלקיש ח"ה ע' 191. וראה שם ע' 185 הערה 7.

כן אאפ"ל שכונת רש"י לשלול האיסור ד.ויקחו.. מכל אשר בחרר (בראשית ו, ב) או. השחיית' דדור המבול (נח שם, יב) — שהי' פרש"י שם שזה ב.עולת בעל ו.אינו מינן.

(29) כד, סו.

(30) ראה (בנוגע לשרה) פרש"י לך שבהערה 27. פרש"י וירא ית, ט. וראה (בנוגע לרבקה) פרש"נו כד, סז וברש"י, שם, סה.

(31) כי מכיון שיוסף אברהם ויקח אשה גר בא בהמשך לסיפור ד.ויבאה גר שרה אמו גר רבקה גר" — במעלת שרה ורבקה (וראה פרש"י כד, סז) — מסתבר, שגם בנוגע להאשה שלקח אברהם, מרומז בקרא הצניעות שלה.

"היא הגר" — א' לשון נסתר — וואָלט געמיינט, אז דאָ ביי די פסוקים רעדט קיינער ניט וועגן הגר, זי איז ווי איינער וואָס איז "נסתרת"; ווען מ'זאָגט אָבער, וז' הגר" מיינט עס, אז "הגר" איז "לנוכח": דער "בן חמש" האָלט אין איין טענה'ן — וואָס טוט זיך מיט הגר? פאַרוואָס געפינט מען ניט אז זי זאל תשובה טאָן? און דעריבער איז רש"י מדייק, וז' הגר": אַט, ס'רעדט זיך טאַקע וועגן דער הגר, וואָס דו האָסט געפרעגט און גערעדט ביז איצט³³.

ג. רש"י קען זיך אָבער ניט באַנוגענען מיט דעם טעם אַליין³⁴; ווייל אמת טאַקע אז איצט איז "נאים מעשי כקטורת", וויבאלד אָבער עס איז געווען אַ צייט וואָס "חזרה לגלולי בית אבי", וואָלט אברהם אבינו, וואָס איז געווען אַ צנוע בתכלית³⁵, איר דערנאָך ניט גענומען "לאשה" — אויב זי וואָלט בינתיים געווען, נזדווגה לאדם אחר³⁶.

כגון דא. וכ"ה לשון רש"י — ראה לדוגמא, פרש"י: בראשית ב, יא. נח י, יב. לך יב, ו, יד, ז, ועוד.

(25) וראה לעיל הערה 6.

(26) ברע"ב כאן (וראה גם מהרש"ל (יריעות שלמה) והובא בשפ"ח, דבק טוב ומשכיל לדוד — אלא שמפרשים שהם ב' פירושים ברש"י) דאם הוא מלשון קטורת הר"ל לנקוד בחולם כר ואם לשון קשירה הי"ל לכתוב קשורה כר (וכירב) — אבל ע"ד הפשט אינו מוכרח שאותיות השם תהינה בדומה ממש להאותיות שבטעם השם — ראה לדוגמא: פרש"י בראשית ב, יא-יד. ועוד. וראה לקיש ח"ה ע' 93 הערה 14.

(27) ראה פרש"י לך יב, יא.

(28) לפמ"ש בספריא שבהערה 3, דחור אברהם ולקח את גרושתו [ובתיביע עה"פ (וירא כא, יד) וישלחה]; ופסטר בניטא (וראה תיביע) (ופי יונתן

(*) ובפרט שביי אייז גט, כי אם שיוציאנה מביתו וישלחנה לעצמה כו" (רמב"ם הל' מלכים פ"ט הי"ח).

(**) וראה שקורט בבית האוצר (להר"י ענגל) כלל א' אות ה' — איך נשא אברהם, שהי' כהן, גרושה.

וועגן דעם אז אברהם האט איר גענומען?

ה. דער ביאור אין דעם:

אין חסידות³⁸ איז מבואר דער חילוק צווישן דער עבודה פון אברהם פאר זיין מל זיין זיך און דער עבודה וואס נאכדעם: קודם שנימול האט ער געהייסן „אברם“, וואס מיינט „אב רם“ — ער איז דערהויבן און אפגעטראגן פון וועלט (רם על כל גוים³⁹), זיין עבודה איז אין מדריגות פון קדושה גופא⁴⁰; אבער לאחר המילה איז זיין נאמען געווארן „אברהם“ — „אב המון גוים“⁴¹, אז ער האט אויפגעטאן אויך אין „גוים“, ער האט זיי מעלה געווען צו קדושה.

און די עבודה איז געווען דורך שרה, וואס האט פון די „גוים“ מפריד געווען די „פסולת“ און מעלה געווען זייער טוב וניצוצות קדושה. (און דערפאר האט זי געזאגט „גרש האמה הזאת ואת בנה“)⁴².

און דער עילוי וואס אברהם האט דערגרייכט נאך פטירת שרה איז באשטאנען אין דעם וואס „ויוסף אברהם ויקח אשה ושמה קטורה“, אז ער האט מחזיר בתשובה געווען (ישמעאל און) הגר, דהיינו, ער האט אויפגעטאן דעם

פנימיות הענינים, עטלעכע פרטים אין פסוק, וואס זיינען לכאורה ניט גלאטיק (עכ"פ — ע"פ פנימיות הענינים):

(א) וויבאלד אז „קטורה זו הגר“, ווי פאסט דער לשון „ויוסף אברהם גר“ (ווי ער פרגט אין מדרש, כנ"ל סעיף א')? [ע"ד הפשט איז עס ניט קיין קשיא. ווייל כאטש אז „קטורה זו הגר“, וויבאלד אבער אז ס'איז ביי אברהם'ען געווען א נייע לקיחה, פאסט אויף דעם דער לשון „ויוסף גר“³²; און נאכמער: וויבאלד פריער איז הגר געווען א שפחה³³, און איצטער האט איר אברהם גענומען אלס „אשה“ [עכ"פ ווי א „פלגש“³⁴ אין דעם אופן פון „נשים בכתובה) פלגשים (מערניט וואס) בלא כתובה“³⁵] — הייסט עס במילא אז ענין פון „ויוסף“ אין דער קיחת אשה³⁶;

וועט אבער דער לשון „ויוסף גר“ זיין נאך מער מדויק און גלאטיק לויטן ביאור ע"פ פנימיות הענינים, כדלקמן].

(ב) פארוואס זיינען די „נאים מעשי“ פון הגר'ן מרומז דורך פארגלייכן מיט „קטורת דוקא“³⁷?

(ג) פארוואס איז די תורה מרמז דעם ענין, וואס הגר האט תשובה געטאן, דוקא אין דעם פסוק וואס רעדט זיך

(38) תרא ר"פ לך. ת"ח ואוהית (כרך ו') שם. אוהית ח"ש ד"ה רבי בנאה וביאורו (ק"ט, ב ואילך. תמב, ב ואילך). וראה ס' הערכים-חב"ד ע' אברהם ס"ע עה ואילך.

(39) תרא יב, ב.

(40) כי אלה דאברהם מגייר כו' — לא הי' להם קיום (ראה בארוכה לקושי ח"י ע' 89 הערה 14. ושינ). ובתרא שם (רע"א): אחרי שנק' אברהם .. הי' יכול להעלות נצוצות .. וכמ"ש ואת הנפש אשר עשו וכו'.

(41) לך יז, ד"ה.

(42) ד"ה רבי בנאה הנ"ל (קכ, ב ואילך. קכג, סעי'א ואילך. תמד, ב ואילך. תמז, ב ואילך). וראה לעיל ע' 148.

(32) וראה זהר, רע"ב ורבינו בחי' דלעיל הערה 7.

(33) גם אחרי שותתן אותה לאברהם גר' לו לאשה (לך טז, ג). כדמוכח מזה שנק' שפחה גם אח"כ (שם, ה ואילך). וראה בארוכה ככ"ז לקושי ח"ה ע' 232 הערה 28.

(34) פרש"י לקמן פסוק ו'.

(35) פרש"י שם. ונת' בארוכה בלקושי שם ס"ע

231 ואילך ובהערות שם, ע"ש.

(36) עו"ד פ"י בכת"ס עזרת באו.

(37) השייכות בין „נאים מעשי“ לקטורת בפשטות הוא מפני שקטרת היא בשמים (פרש"י לעיל וירא כב, ב). וראה רד"ל לפירא' שם אות סז.

צ"צ" טייטשט דעם פסוק⁴², "יוסף ה' לי בן אחר", אז דער ענין פון "יוסף" — הוספה — איז דאס וואס מ'מאכט אז פון אן "אחר" זאל ווערן א "בן".

און די "הוספה" איז בשתים: (א) אין וועלט — ס'איז א הוספה וחידוש אין דער בריאה, ווייל מצד הבריה קענען זיונות ניט נתהפך ווערן לזכויות; (ב) אין אברהם — "ויוסף אברהם גר" — ווייל דער ענין פון אתהפכא פון ג' קליפות הטמאות קען זיך אויפטאן נאך כחה העצמות, וואס מצד עצמותו ית' איז (בלשון המדרש⁴³) "איני יודע באיזה מהם חפץ אם במעשה אלו (מעשיהו של רשעים)"⁴⁴ כו", און דערפאר וואס די

בירור אויך אין די "פסולת" וואס שרה האט מפריד געווען ("גרש גר").

די הסברה אין דעם: דער בירור אין "גוים" וואס האט זיך אויפגעטאן דורך שרה, איז נאך אין קליפת נוגה וואס איז מעורב פון טוב און רע, וואס דער אופן הבירור איז דורך מפריד זיין די פסולת ורע און מעלה זיין דעם טוב וואס איז געווען מעורב דארטן; און היות אז די "פסולת" האט ניט קיין טוב (גלוי)⁴⁵, דארף מען עס דעריבער דוחה זיין ("גרש גר").

אבער דער בירור פון ישמעאל און הגר איז ניט דורך מעלה זיין דעם טוב המעורב וואס אין זיי — ווייל ביי זיי איז ניטא קיין טוב (גלוי)⁴⁶ — נאך ס'איז א בירור בדרך הוספה, ע"ד זיונות נעשות לו זכויות⁴⁷.

ו. און דאס איז דער ביאור אין די דריי דיוקים דלעיל (סעיף ד'):

(א) דער לשון "ויוסף אברהם גר" — ווייל דער ענין פון מהפך זיין לטוב "פסולת" (ג' קליפות הטמאות) איז אן ענין פון הוספה⁴⁸, ווי דער

43) דאך שגם בגק'ט יש ניצוץ קדושה המקיים אותן (המשך תעריב ח"ב פרק שעד. ועוד) — הרי הניצוץ, נתיחך ונתשך כ"כ עד שהוא כמו רע [המשך תעריב שם. סה"מ עת"ר ר"ע קג. ובדיה יוגדלו הנערים תרס"ה: ע"ד חתיכה נעשה נבילה. וראה בפרטיות בליקוט פירוש"י לתנאי פ"א ע' מח"ט].

44) יומא פו, ב.

45) גם הבירור דק"נ (המון גוים) הוא ענין של הוספה — שלכן הענין ד.א.ב המון גוים קשור עם הוספת ה' לשם אברהם (ראה במקומות שנשמנו

*) וראה ד"ה רבי בנאה (דלעיל הערה 42) דזה ששרה מפרידת הסיגים כו' הוא להיות גדולה מאברהם בנבואה כו', עיי"ש. ולהעיר ממרזל (ב"ר פנ"ג, ח) דשרה הוסיפה על המאורות, ובאוה"ת (בראשית לט, ט"ב ואילך) — שהוה מצד הענין דאתהפכא חשוכא לנהורא, יעו"ש.

לעיל הערה 38) — אבל מ"מ, אמיתית ענין ההוספה הוא בבירור גק'ה"ט. שאין בהן טוב כללי (תניא ספ"א), והבירור שלהן הוא רק בכח העצמות, כדלקמן בפנים.

46) אוה"ת עה"פ.

47) ויצא ל, כד.

48) ב"ר ספ"ב. וראה לקר"ת צו ז, ד. ובארוכה — לקר"ש ח"ז ע' 23 ואילך.

49) ראה תורת הבכשים (צפצפי ובן פורת יוסף וכו') — הועתק בס' הבכשים פ' בראשית סמ"א ואילך) על מדרש הנ"ל, שהוא מצד מעלת יתרון האור שניכר מצד החושך דוקא, עיי"ש.

ועפ"ז מובן הקסיד שיה"י חפץ במעשיהם של רשעים — דלכאורה: בשלמא זה ד.מ.ה איכפת לי להקב"ה כו' — מובן, כי לפניו כחשיכה כאורה. אבל למה יהי חפץ במעשיהם של רשעים? — אלא שהוא מצד העילוי וההוספה דעבודת התשובה על מעשיהם של צדיקים, שע"י גם הזיונות נעשות זכויות (ראה עדין אוה"ת עקב ע' תקה).

ולהעיר ג"כ מקס"ד של אברהם ד.בנך את יחידך

*) ומ"מ חפץ במעשיהם של צדיקים דוקא — כי תכלית הכוונה להיות דירה בתחתונים הוא ע"י עבודת הצדיקים דוקא (שזכ"ן) כמי נמלך בנשמתיהם של צדיקים דוקא) — לקו"ת שה"ש ד"ה מ' יתנן. אוה"ת שם. אוה"ת עקב שם. אוה"ת לנ"ך ע' קכו. המשך תרס"ז ע' תקלג.

ז. בשייכות צו דעם פסוק איז דא א סיפור תמוה ביותר, לכאורה, אין גמרא⁵⁶:

„בני אחתי דרבי טרפון הוו יתבי קמי דרבי טרפון (ולא הוו אמרי מידי — רש"י), פתח ואמר (כדי שידברו — רש"י) ויוסף אברהם ויקח אשה ושמה יוחני (מילתא בעלמא הוא דקאמר כדי לפתוח פיהם — רש"י), אמרי לי קטורה כתיב, קרי עליהם בני קטורה.”

איז ניט מובן:

(א) פארוואס דערציילט עס די גמרא בכלל, ובפרט אז ס'איז דאך א כלל⁵⁷ אז אפילו „בגנות בהמה טמאה לא דבר הכתוב”, עאכו"כ בגנותם פון „בני אחתי דרבי טרפון” — מוז מען זאגן אז אין דעם איז פאראן „תורה” — א הוראה⁵⁸. וואס איז די הוראה?

(ב) עס זיינען פאראן פארשידענע מיטלען ווי צו פועל זיין אויפן צווייטן ער זאל אנהויבן ריידן, ניט דורך זאגן א פסוק שלא כצורתו!

(ג) ווי קומט מען בכלל נוצן אויף כ"ר⁵⁹ א פסוק פון תורה?

(ד) פארוואס האט ר"ט געזאגט „(ושמה) יוחני”⁶⁰ — לכאורה וואלט

זדונות זיינען דארט ניט תופס מקום, קומט פון דארט דער כח צו קענען אויך זיי מהפך זיין לזכיות.

און דאס איז דער פירוש פון „ויוסף אברהם גר”, אז דורך דעם וואס ביי אברהם'ען איז נתוסף געווארן א העכערער כח ודרגא — וואס נעמט זיך פון עצמות⁶¹ — האט ער געקענט אויפטאן דעם ברור אין הגר (וישמעאל).

(ב) „שנאים מעשי” כקטורת דוקא⁶² — ווייל דער ענין פון די י"א סממני קטורת איז, כידוע⁶³, וואס זיי זיינען מהפך די י"א כתרין דמסאבותא צו קדושה⁶⁴.

(ג) דער תכלית פון „יקח אשה” איז — „פרו” ורבו גר⁶⁵, וואס הולדה איז אן ענין פון הוספה וחידוש; און דערמיט איז מוסבר וואס די תשובה פון הגר, וואס ענינה איז הוספה (כנ"ל), ווערט נרמז דוקא דא וואו דער מדובר איז וועגן „ויוסף אברהם ויקח אשה גר”, וואס תכליתו איז (כהמשך הפרשה) „ותלד לו גר”.

אשר אהבת' הוא ישמעאל (פרשי וירא כב, ב) — ש"ל שזהו מצד העילוי ותשובה שבישמעאל (ראה לעיל הערה 16). ואכ"מ.

(50) עפ"י יש לבאר ע"פ פנימיות הענינים מ"ש במדרש (ב"ר דלעיל הערה 7) על הקושיא „והכתוב ויוסף” — „על פי הדבור נשאה”.

(51) וראה כלי יקר עה"פ (בארא קצת).

(52) תרא ס"פ תולדות ובכ"מ. ס' הליקוטים ע' קטורת.

(53) וראה לקרית נשא (כב, ד) ב"ענין מור שהי בקטרת, שהוא מה שנהפך מרע (דס ח"י ידוע, טמאה) לטוב — עיי"ש ובתרא מג"א צט, א.

(54) בראשית א, כח.

(55) נסמך בלקושי ח"ט ע' 191 הערה 37. וראה (בנודי) לקושי ח"ה ע' 118 הערה 41.

(56) זבחים סב, ריש ע"ב.

(57) ב"ב קכב, א.

(58) שאז צריך לדבר בלשון ברור — כמשנת בלקושי ח"ה ע' 281. ח"י ע' 26 ואילך.

(59) ראה סנה' קא, רע"א: הקרא פסוק כ"י כמין זמר כ"י בלא זמנו כ"י.

(60) במשכיל לדוד כאן כתב „שהראשים של גלולי מצרים היו שמם יוחני וממרא כנראה מדברי רי"ל... ושמה יוחני כלומר שוהי הגר שחורה

(*) מנחות פה, רע"א. — בש"ס לפנינו: יוחנא. אבל בע"י (ורבינו גרשום) שם ושמו"ר (פ"ט, ז): יוחני. וכ"ה בליש בשלח רמז רלה.

אהרן ומשה⁶³ — „ונקראו תולדות משה לפי שלמדן תורה מלמד שכל המלמד כו' מעלה עליו הכתוב כאילו ילדו. ביום דבר ה' את משה, נעשו אלו התולדות שלו כו'"; ביי „בני אהרן זאגט ער דעם לשון „נעשו אלו התולדות שלו“ (ניט נאָר „כאילו“); משא״כ „כל המלמד כו'“ איז מערניט וואָס „מעלה עליו הכתוב כאילו ילדו“.

איז דער טעם בזה: וויבאלד אַז „בני אהרן“ איז „ביום דבר גו'“⁶⁴ האָבן זיי אָנגעהויבן זייער לימוד התורה — „מה שלמד מפי הגבורה“⁶⁵ פון משה אין אַן אופן פון התחדשות, זיינען זיי⁶⁶ דעמאָלט געוואָרן „תולדות“ משה (אַז אַ „כאילו“); משא״כ „כל המלמד כו'“, וואָס איז כולל אַלע אופנים, איז השווה בכלם ניט מער ווי „כאילו ילדו“.

ט. דאָס איז אויך דער ביאור אינעם סיפור הנזיל: רבי טרפון האָט געזען אַז „בני אחת“⁶⁷ זיינען ניט שייך צו דברי (והבנת ה)תורה; און וויבאלד אַז זיי האָבן אַ שייכות צו אים⁶⁸, האָט ער געוואָלט אויפטאָן אין זיי אַז זיי זאָלן ווערן שייך צו הבנת התורה — דעם (כאילו) ילדו.

אויף דעם האָט ער געבראַכט אַן ענין

מער מתאים, געווען צו משנה זיין דורך זאָגן „ושמה הגר“ [וואָס כאַטש ס׳איז אַנדערש פון לשון הכתוב, איז עס אָבער אמת אין תוכו, עכ״פּ לרוב הדעות — און אפילו לדעת החולקים⁶⁹ איז דאָך אויך לדעתם אלו ואלו דא״ח (וואָס דערפאַר האָבן געמעגט ב״ה מקדים זיין דברי ב״ש לדבריהן⁷⁰); וואָס אויך דער שינוי פון לשון הכתוב וואָלט געווען גענוג זיי צו מערער זיין?

ה. וועט מען דאָס פאַרשטיין בהקדים דאָס וואָס חז״ל⁷² זאָגן „כל המלמד (את) בן חברו תורה מעלה עליו הכתוב כאילו ילדו“ — ווייל דורך לערנען תורה ווערט מען אַ „מציאות חדשה“ און דעריבער איז עס „כאילו ילדו“.

הגם אַז פשוט הלשון „כל המלמד את בן חברו כו'“ — איז משמע אפילו אויב דער „בן חברו“ האָט שוין אַ ידיעה אין תורה — איז עס אָבער כמובן בעיקר ביי אַזאָ וואָס איז ביז איצט ניט געווען שייך צו לימוד התורה, וואָס דעמאָלט טוט אויף דער „מלמד“ אַ התחדשות אין דעם „בן חברו“ (משא״כ אויב ער האָט שוין פריער געלערנט תורה, איז דאָך דער „מלמד“ נאָר מוסיף אויף זיין פריי-ערדיקער ידיעה ומציאות).

דערמיט איז פאַרשטאַנדיק דער שינוי הלשון אין פרש״י אויף „ואלה תולדות

לגלולי בית אבי כו'“ (ועפ״ז מפרש כל הסיפור, עיי״ש) — אבל יוחני הנזיל הי' איש, והמדובר כאן — באשה. וגם: יוחני וממרא היו ראשי מכשפים של מצרים (פרש״י מנחות פה, רע״א). ולא של גלולי מצרים [וכס' ברכת שמואל דלקמן הערה 68 מקשר זה עם הא דשם טומאה מסר להם] (פרש״י פרשתנו לקמן פסוק ו').

⁶⁰ ראה לעיל הערה 5.

⁶¹ עירובין יג, ב.

⁶² סנהדרין יט, ב. הובא בפרש״י עה״ת במדבר

ג, א.

⁶³ במדבר שם.

⁶⁴ ומתורץ עפ״ז דיוק לשון הכתוב „ביום דבר ה' גר“ ולא „מיום גר“ (ראה רא״ם שם, ועוד) — כי לאחר שלמדן תורה ביום דבר ה' גר כבר נעשו תולדות משה, ומה שלמדן אח״כ הוא רק הוספה במציאותם. וראה לקו״ש חכ״ג שבהערה הבאה.

⁶⁵ לשון רש״י שם. וראה בארוכה בלקו״ש חכ״ג ע' 8 ואילך דוה שבכחו של ה„מלמד“ לפעול „כאילו ילדו“ — מציאות חדשה — הוא מצד הפי הגבורה שבהתורה שלומד עמו.

⁶⁶ וזה שרק בני אהרן נעשו תולדות שלו ולא כל ישראל — נה״ בארוכה בלקו״ש חכ״ג שם. וראה מפרש״י רש״י שם.

⁶⁷ ראה ביב קי, א.

נס נעשה לו .. יוחנן נסי נסים נעשו לו:
אויך האָט דער לשון „יוחני“ אַ שייכות
מיוחדת צום ענין פון הולדת בנים (נוסף
על המסופר בסוטה שם), ווי עס
שטייט⁶¹ „הילדים אשר חנן אלקים את
עבדך“.

און דערפאר האָט רבי טרפון געזאָגט
„ושמה יוחני“⁶² — ווייל ער האָט דאָ
געדאַרפט אויפטאָן אַן ענין פון (כאילו)
ילדו⁶³ (דורך און אין לימוד התורה),
וואָס איז ניט ע״פ טבע וסדר הרגיל.

דאָס איז אויך די הסברה אין דעם
המשך הסיפור, אַז נאָכדעם ווי בני
אחתי האָבן אים געזאָגט „קטורה כתיב“
האָט זי ר״ט אָנגערופן „בני קטורה“:
אויב „קטורה כתיב“ [לשון קשירה
(עוצרת רחמה), היפך פון „יוחני“ וואָס
טוט אויף הולדה כניל], וועט זיך ניט
אויפטאָן ביי זיי דער ענין „ההולדה“ אין
לימוד התורה (די פתיחת המוח אין
הבנת התורה), נאָר זיי וועלן בלייבן „בני
קטורה“ (קשירה) — מיט אַ מוח אטום,
ניט שייך צו הבנת התורה.

שכן הוא ביוחני⁶⁴, ובפרט שיל דיוחני הוא קיצור
וכמו השם יוחנן.

(70) וישלח לג. ה. וראה מקץ מג, כט וברשי שם.
(71) אבל זה שנק' בת רטיבי אינו שייך לכאן. כי
הטעם שנק' בת רטיבי יל: יציאת הולד היתה עי
ש, וסותרת כשפ״י, וכשפים נמוחים עי מים
(סנהדרין סז, ב ובפרשי שם ד״ה פשר), ולכן נק'
בת רטיבי⁶⁵.

(72) וייל שזוהו פירוש הפנימי בלשון רשי״י „יוחני,
מילתא בעלמא הוא דקאמר כ״י — היינו, שע״י
יוחני המשיך, מילתא — בעלמא, השפעה חדשה
בעולם (שזוהו מצבם דבני אחתי מצ״ע).

(*) דמדהוסיף. (החנות) והטובה, משמע דנרין
אחד מספיק. שיהי״י בנסי גס ביוחני, אף שאינו
בניקוד דחן (חית צור״י) ובפירוש דחן. ובפרט ש״ל
דיוחני הוא קיצור וכמו השם יוחנן, כפנינים ההערה.
— ולהעיר: א) מהשמות נעמי נעמן. ועוד. ב) דיוחני
הוא גם שם זכר (מו״ק כד, א) (ראה דק״ס שם). ע״ז
טז. ב. הנסמן לעיל הערה 60.

דוגמתו אין תורה (הוראה) — „ויוסף
אברהם ויקח אשה גו״, וואָס תכליתו
איז צוליב (ווי דער המשך תיכף
נאָכדעם) „ותלד לו גו״,

אזוי האָט רבי טרפון געטאָן אַ פעולה
— „פתח ואמר“, צו אויפטאָן אין בני
אחתי „(כדי) שידבר״ אין תורה — דער
כאילו ילדו.

יוד. עפ״י יובן וואָס ער האָט געזאָגט
„ושמה יוחני“: די גמ' זאָגט אין סוטה⁶⁶,
אַז „אלמנה שובבית“ איז פון די „מבלי
עולם“, כגון יוחני בת רטיבי. איז רשי״י
מפרש: אלמנה מכשפה היתה, וכשמגיע
עת לידת אשה היתה עוצרת רחמה
במכשפות, ולאחר שמצטערת הרבה
היתה אומרת אלך ואבקש רחמים אולי
תשמע תפלתי, והולכת וסותרת כשפ״י
והולד יוצא כ״י — ד.ה. זי האָט
געוואָלט מ״זאל מיינען אַז די הולדה איז
געקומען בדרך נס, אַלס תוצאה פון
אירע תפלות;

ו״ל אַז דערפאר האָט מען איר
גערופן „יוחני“: דער נאָמען „יוחני“
ווייזט אויף אַן ענין פון נס, ווי ס׳איז
פאַרשטאַנדיק פון דעם וואָס די גמרא
זאָגט אין ברכות⁶⁷: הוואה הונא בחלום

(68) כב, א. — בס' ברכת שמואל (לבעמחה״ס
תפארת שמואל על הראש״ש) ע״ה: כאן מקשר גיכ
„יוחני“ שבסוטה שם עם הסיפור דריט — אבל
באופן אחר.

כפתח עינים (להחידא) זבחים שם: ומה שפירש
הרב דל (ברכת שמואל) שם דריט דאמר יוחני כיוון
ליוחני בת רטיבי. עמו הסליחה דמהש״ס כ״י משמע
דיוחני בת רטיבי היתה בימי האמוראים — אבל
לדעת הברכת שמואל י״ל שאינו מוכרח כלל, כי י״ל
שהיתה בימי תנאים (או לפניו) והנהגתה היתה
מפורסמת (גם) בדורות שלאחיו. — ולהעיר מערך
השלם מן יוחני.

(69) נז, רע״א. ובפרשי שם: נרין כנגד נרין,
ועפ״ש כחדאג מהרש״א שם [דהשם גופי מורה
על החנות והטובה והנינון מראין שיהי״י בנסי] י״ל,

און אויף דעם האָט ער געבראַכט אַ ראַי פון אַן ענין דוגמתו אין אַ פסוק אין תורה: „ויוסף אברהם (און דורכדעם) ויקח אשה גר“ — די הוספה אין מדריגת אברהם האָט געבראַכט אַז עס זאָל קענען זיין „ויקח אשה גר“ (שהתכלית הוא וכהמשך בפרשה — „ותלד לו“), אַן ענין פון הולדה והתחדשות, כנל.

יב. ועוד לפרש (אין דעם וואָס „קרי עליהם בני קטורה“: דער רמב"ם⁷⁶ פסק'נט אַז „בני קטורה שהם זרעו של אברהם .. חיבינו במילה“. ד.ה. אַז דורך „ויוסף אברהם ויקח אשה ושמה קטורה“ — וואָס איז אַן ענין פון התחדשות שלא ע"פ סדר השתלשלות (כנל סעיף ו') — האָט ער אויפגעטאָן עס זאָלן זיין „בני קטורה“ און זיי זיינען מחוייב אין מילה, וואָס מילה איז ר"ת פון „מי יעלה לנו השמימה“⁷⁸ (שסופי התיבות הוא — הוי'), ס'איז העכער פון בחי התורה און שם הוי' — ד.ה. העכער פון סדר השתלשלות (און דאָס קומט דורך „ומלתם את ערלת לבבכם“⁷⁹ — ענין התשובה⁷⁷).

און דאָס מיינט „קרי עליהם בני קטורה“: רבי טרפון האָט קורא וממשיך⁸⁰ געווען אין זיי דעם ענין פון „הולדה“ אין לימוד התורה שלא ע"פ סדר השתלשלות — ע"ד די פעולה פון אברהם אין „בני קטורה“.

(משיחת ש"פ חיי שרה תשל"ז)

יא. לויטן ביאור הנ"ל (סעיף ה"ו) אין „ויוסף אברהם גר“ ע"פ יינה של תורה שברשי — אַז וויבאלד אברהם האָט געדאַרפט אויפטאָן אַ הוספה וחידוש (— הולדה) דורך מהפך זיין פון ג' קליפות הטמאות לקדושה, האָט געמוזט פריער זיין דער „ויוסף אברהם גר“, אַ הוספה ועילוי אין מדריגת אברהם⁷³ — קען מען אויך מסביר זיין, ע"פ פנימיות הענינים, דאָס וואָס רבי טרפון האָט גע'בראַכט אויך התחלת הכתוב „ויוסף אברהם“

[דלכאורה⁷⁴ וואָלט געווען גענוג ווען ער זאָגט „ויקח אשה ושמה יוחני“ (און זיי וואָלטן געוואוסט וועלכן פסוק ער מיינט, ווייל דאָס איז דער איינציקער פסוק וואו עס שטייט דער לשון „ויקח אשה ושמה גר")]:

כדי אַז ער זאָל קענען אויפטאָן דעם „מלמד את בן חבירו תורה“, וואָס ביי בני אחתי איז עס אַן ענין פון הולדה והתחדשות⁷⁵, האָט ער געמוזט מוסיף זיין אין זיין מדריגה, וואָס ככה זה קען ער אויפטאָן די הולדה והתחדשות ביי בני אחתי.

73) כמו הולדה כפשוטה, דדוקא, בבוא האהרה יתירה (מוחין גדולות) אז יכול להשפיע גם למטה ולהוליד מהות חדש ממש' (לקרי' ואתחנן י, ג. ובכ"מ).

74) ע"פ נגלה אינה קושיא כי בכ"כ מקומות בש"ס מציון (יתירה מזו) דסמיך אסיפ' דקרא שלא הביאה כלל!

75) כידוע מאמר העולם (דרמ"צ ג, א. סה"מ תרנ"ט ע' ג. המשך תרס"ז ע' קעג. ובכ"מ) „א קאפ קען מען ניט אַרויף שטעלין כר“. וראה בארוכה לקריש חיד (ע' 1136 ואילך) שלכן „כל המלמד כר (רק) כאילו ילדו“, ושם, שכמו שהקביה אמר „אנא נפשי כתבית יבית“ — שנתן (אַריינגעגעבן) עצמותו בתורה, כמ"כ הוא בצדיקים, שעי' תורתם לוקחים העצמיות שלהם שלמעלה גם מהפנימיות שניתן בהשפעה עצמית דהולדה, עיי"ש וי"ל שעד"ז הוא בנדודי.

76) הל' מלכים פ"י ה"ח. השיטות בזה — ראה אנציק' תלמודית ע' בני קטורה.
77) ראה בכ"ז תיב. איב. ס"פ לך. תריח ואוה"ת שם.
78) נצבים ל, יב.
79) עקב י, טז.
80) ראה תניא ספלי"ז.

חיי שרה ה

— שק"מ כסלו —

רמז אויפן נס חנוכה אין פרשת חיי שרה:

חנוכה האט מען קובע געווען אויפן נס דפך השמן? — לא מצאו אלא פך אחד של שמן... ולא הי' בו אלא להדליק יום אחד, נעשה בו נס והדליקו ממנו שמונה ימים¹; און אזא נס געפינט מען אויך ביי שרה ורבקה, ווי חז"ל זאגן (אויפן פסוק² „ויביאה יצחק האהלה שרה אמו“), אז דער נר (שבת³) וואס זיי האבן אנגעצונדן „הי' .. דולק מלילי שבת ועד לילי שבת“.

אעפ"כ, (ובפרט אז דער נס חנוכה האט אויפגעטאן אז צוליב דעם נס⁴ איז נקבע געווארן א יום-טוב מיוחד), איז מובן, אז אין נס חנוכה איז דא א חידוש

א. פ' חיי שרה ווערט געלייענט, בכ"ב שנים, ווי היינטיגן יאר, אין שבת מברכים חודש כסלו, וע"פ הידוע⁵ אז די פרשיות השבוע האבן א שייכות צום זמן אין וועלכן זיי ווערן געלייענט, איז פארשטאנדיק, אז אין דער פרשה איז מרומז ענינו פון חודש כסלו⁶.

דער ספעציעלער תוכן פון יעדן חודש, מיט וועלכן ער טיילט זיך אויס פון אנדערע חדשים, איז ברוב הפעמים פארבונדן מיט די ימים מיוחדים (ימים טובים וכ"י) פון דעם חודש⁷, וואס זיי האבן א השפעה אויפן גאנצן חודש; וע"ז ווי מגעפינט עס בפירוש בנוגע חודש אדר, אז צוליב די פורים טעג אין דעם חודש, איז דער גאנצער חודש „נהפך“ געווארן אין א חודש פון „שמחה“ און „יום טוב“.

פון דעם איז פארשטאנדיק בעניננו, אז דער תוכן פון חודש כסלו איז פארבונדן מיטן יום חנוכה⁸, וואס הויבט זיך אן בכ"ה בכסלו⁹ — און מען געפינט א

כי אתה נרי פי"ז) שכל ימי חנוכה כלולים ביום ראשון שלו. ובלשון הש"ס (שבת כא, ב) שביום ראשון ישנם כל ימים הנכנסים.

(7) ראה רש"י שבת כא, ב ד"ה מאי חנוכה: על איזה נס קבעוה. וגם לדעת הרמב"ם (עיי"ש ריש הל' חנוכה. ובארוכה — לק"ש ח"י ע' 142 ואילך) שתקנת יו"ט דחנוכה היא (גם) משום נצחון המלחמה — הרי זה שתנוכה הוא זו ימים הוא מפני הנס שהי' בשמן (ראה לק"ש שם הערה 13), נוסף לזה שרק משום נס זה נתקנה מצות הדלקת נ"ח, וכן הלל והודאה (מפרשים בשבת שם).

(8) שבת שם.

(9) ב"ר פ"ט, טז. רש"י עה"פ.

(10) פרשתנו כד, טז.

(11) להעיר ממשנית בכ"מ השייכות דניח לנרות שבת, וי"ל דמרומז גם כזה שהסוגיא דניח היא במס' שבת: סיום הל' חנוכה ברמב"ם הוא בהדין נר ביתו ונר חנוכה כ"י נר ביתו קודם כ"י. ועוד. וראה רש"י שבת כג, ב ד"ה בנים ת"ח. ולהעיר (שריע אר"ח סרס"ד ט"ז) דבנשיק מצוה מן המוכרח להדיר אחר שמן וית (ובשריע אדה"ז אה"ז מוסיף) „כמו לנו חנוכה“. וראה לקמן ע' 372 ואילך (והערה 3).

(1) ראה של"ה חלק תושב"כ ר"פ וישב.

(2) להעיר אשר כסלו (מלא יו"ד — ראה בספרי דשמות גט"ו) בגימט' קכ"ו ועם הכולל — קכ"ו (ראה קה"י מע' קכו) — אבל לע"ע לא מצאתי גימט' בס'.
(3) משא"כ זה דחודש אייר שכל יום שבו מחויב בספד"ע, וכיר"ב.

(3*) ראה גם לק"ש ח"ח ע' 308.

(4) מג"א ט, כב. ונפקים להלכה — ראה ירושלמי ריש מגילה. שרע ורמ"א או"ח סתרפ"ח ס"ז. וראה תענית כט, סע"א ואילך, הובא במג"א סתרפ"ז סק"ה.
(5) וגם יו"ד וי"ט כסלו, ראה לקמן בפנים סע"ה יד.

(6) דנוסף לזה שרוב ימי חנוכה הם בחודש כסלו, הרי ידוע (שערי אורה ד"ה בכ"ה בכסלו פ"ב. ד"ה